

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

На пошану професора, ректора Руслана
Постоловського

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету

Випуск 21

Рівне – 2011

УДК 94+94 (477)
ББК 63.3(0)
А-437

Рецензенти:

Віднянський Степан – доктор історичних наук, професор, завідувач відділу
всесвітньої історії і міжнародних відносин Інституту історії України НАН України
Макар Юрій – професор, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і
техніки України, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне)

Члени редколегії:

Жилок Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острогож

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-
Подільський)

Стокосос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ)

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор (м. Рівне)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск
21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

УДК 94+94(477)
ББК 63.3(0)

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та
всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук
(постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного
університету, протокол № 11 від 24 червня 2011 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки
авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 978-617-601-015-9

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011

13. Трофим'як М., єпископ. Пастирське звернення Конференції Римсько-католицьких Єпископів України до католиків латинського обряду в Україні / М. Трофим'як, єпископ // Парафіяльна газета. – 2004. – № 44. – С. 1.
14. Чижевський В. Про державу і національну Церкву, польських священників і канонічні території. Розмова з о. Олександром Гауке-Ліговським ОР, деканом Київського Коледжу Католицької Теології св. Томи Аквінського / В. Чижевський // Парафіяльна газета. – 1997. – № 4. – С. 8.

УДК 33.000.141

Л.В.Заглинська

ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

В статті дається аналіз філософських аспектів окремих економічних концепцій та їх еволюції в умовах трансформації економічних систем.

Ключові слова: *філософія економіки, економічні системи, економічні теорії, економічна парадигма.*

В статье анализируются философские аспекты некоторых экономических концепций и их эволюция в условиях трансформации экономических систем.

Ключевые слова: *философия экономики, экономическая система, экономические теории, экономическая парадигма.*

In the article it is analysis of philosophy aspects of some economic conception and them evolution in the condition transformation the economic systems.

Key words: *philosophy economic, economic systems, economic theory, economic paradigm.*

Актуальність винесених на розгляд питань визначається важливістю і корисністю вивчення філософських аспектів економічних концепцій для повномасштабного формування економічної свідомості, посилення світоглядного і методологічного аспектів економічної науки в цілому. Є «вічні» питання, які завжди хвилювали мислячих людей. Проблеми, які виражені в категоріях «праця», «власність», «багатство» і т.д., осмислювалися з різних позицій в минулому і є цікавими нині. Не переривається зв'язок епох. Філософське осмислення минулого

дає можливість краще зрозуміти сучасність і заглянути в майбутнє.

Метою статті є аналіз філософії економіки у вузькому і широкому розуміння слова та значення її для формування нової соціально-економічної парадигми на етапі стрімкої трансформації економічних систем.

Методологічною базою статті є аналіз і синтезоване осмислення факторів, які безпосередньо впливали на еволюцію філософсько-економічних концепцій, починаючи з класичних теорій до окремих сучасних філософсько-економічних концепцій, які виникають на якісно новому етапі розвитку людства і виражають суттєві зміни в сучасній соціально-економічній парадигмі.

Вклад основного матеріалу. Філософія економіки – це сукупність принципів, тобто складових побудови найефективнішої і найстабільнішої економічної системи. Основними складовими побудови економічної системи є: тип і форма власності; спосіб досягнення рівноваги, збалансованості економіки; спосіб розподілу виготовлених життєвих благ і т.ін. У вузькому розумінні філософія економіки може бути зведена до поглядів відомих філософів та економістів різних історичних епох на роль і значення економіки в житті суспільства, філософського осмислення ними економічної форми соціального буття. В широкому розуміння – це розділ філософських знань, основною проблематикою якого є зміст і закономірності розвитку економіки. Це передбачає, по-перше, вирішення онтологічного завдання, що пов'язане з осмисленням економічного буття в його розвитку, зміною форм і змісту; по-друге, вирішення епістемологічного завдання, пов'язаного з розвитком економічних знань; по-третє, вирішення аксіологічного завдання, пов'язаного з етикою економічної діяльності.

В аналітичній економії існують три основні філософії економіки – класична, кейнсіанська та марксистська, кожна з яких має численні розгалуження.

Витоки класичної філософії аналітичної економії знаходимо в працях А. Сміта, Д.Рікардо, Дж. Мілля та інших. Нині цю філософію економіки прийнято називати лібералізмом. Прихильники лібералізму вважають, що ефективною є лише приватна власність, усі інші форми власності мало результативні, а

ринковий механізм збалансовує національну економіку і створює найкращі умови для економічного зростання. Адепти лібералізму твердять, що ринкова економічна система сама собою прямує до стабільності. Щодо збурень, які виникають в економіці, то це результат зовнішнього, здебільшого державного втручання в економіку. Послідовники цієї філософії економіки виступають проти державного регулювання економіки, яке, на їхню думку, порушує нормальний господарський розвиток. Наприклад, з ухваленням закону про мінімальну зарплату, регулюванням цін на соціально-значущі товари – уряд посилює негнучкість цін і зарплати, порушуючи тим самим механізм передачі інформації. На думку лібералів, ринковий механізм спроможний забезпечити макроекономічну збалансованість і стабільність, а централізоване державне регулювання, навпаки, є бюрократичним, неефективним і стримує індивідуальну ініціативу та порушує свободу людини. Прихильники ліберальної філософії економіки вважають, що ринок забезпечує справедливий розподіл доходів. Виступають проти перерозподілу доходів через систему податків, трансферів бідним родинам, бо це, на їх думку, підриває стимули до напруженої праці, а отже, зменшує обсяг національного виробництва й доходу. Максимально, що може прийняти суспільство у сфері перерозподілу доходів, – це пенсії для людей похилого віку та допомогу з безробіття. Отже, для прихильників філософії лібералізму ефективність економіки важливіша за рівність.

Кейнсіанська філософія економіки пов'язана з іменем Джона Мейнарда Кейнса. Його праця «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей» (1936р.) здійснила революцію в макроекономічному аналізі та макроекономічній координації. Філософія економіки Кейнса знайшла своє застосування на практиці в економічних програмах і в практичних заходах економічної політики. Кейнс виходив з того, що приватна власність є високоефективною і національна економіка має ґрунтуватися саме на ній. Разом з тим, він вважав, що ефективними є й інші форми власності, зокрема, державна. Тому він висловлювався за змішану економіку, в якій співіснують різні сектори.

Стрижнем кейнсіанської філософії економіки є те, що ринкова система не має автоматичного механізму, який забезпечує повну

зайнятість ресурсів. Він довів, що спад може легко перейти в глибоку і затяжну депресію, в якій економіка держави може перебувати багато років. Кейнс обгрунтував неминучість державного регулювання економіки. Його основна рекомендація урядові, яка всіх вразила у той час, полягала в необхідності збільшення видатків, стимулювання виробництва і повернення безробітних на робочі місця. Кейнсіанці вважають, що обсяг національного виробництва і зайнятості визначаються чинниками попиту. тому необхідно розширювати сукупний попит, одним з напрямків збільшення якого є перерозподіл доходів в інтересах соціальних груп, що отримують найнижчі доходи. Таким чином, кейнсіанська філософія економіки акцентована на необхідності компромісу між рівністю та ефективністю. Кейнсіанство стало методологічною основою патерналізму (дирижизму).

Філософи-мислителі завжди мріяли про досконаліше суспільство. Республіка Платона, утопія Томаса Мора чи комунізм Карла Маркса були в свій час серед найвпливовіших уявлень про справедливе суспільство. Згідно з марксистською філософією економіки, всі економічні системи, які ґрунтуються на товарній формі виробництва і приватній власності, є неефективними, несправедливими, втіленням хаосу і нерівності. Марксисти твердять, що ринковий механізм унаслідок його слабін неспроможний збалансувати національну економіку. Ринкове регулювання, на їх думку, індукує економічні цикли і кризи, які руйнують всю економічну систему. В цих умовах найефективніша організація економіки – це централізоване державне управління, в якому організацію національної економіки забезпечує багаторівнева державна ієрархія. Марксисты обстоюють зрівняльний розподіл, рівність економічного становища людей.

В історії філософії економіки особливе місце посідає Альфред Маршалл. Його філософію можна віднести до пізнього позитивізму, а піком наукового досягнення працю «Принципи економікс» (1890р.). Вважається, що на царині філософії економічної теорії Маршалл не мав собі рівних. Він довгі роки викладав філософію, логіку, етику. Його вищеозначена праця лягла в основу західної освіти аж до 40-х років ХХст. Довготривалість такого впливу пов'язують з компромісними поєднаннями в своїй теорії поглядів як представників класичної політекономії в особі А. Сміта і Д. Рікардо, так і представників

маржиналістського напрямку, зокрема «австрійської школи». Не вдаючись в подробиці його економічних поглядів, зауважимо лише, що до незаперечних досягнень Маршалла як філософа економічної теорії, треба віднести: синтез емпіризму з раціоналізмом; градуалістичний метод, згідно якого на перший погляд протилежні сторони можна об'єднати за допомогою поступового пошагового процесу; чітке виокремлення специфіки економічних явищ як таких, що мають грошовий вимір. Неокласичний напрям, засновником якого вважається А.Маршалл (1842-1924), виявився найпродуктивнішим. На зламі XIX-XX ст. економічній науці стали відомі імена таких видатних вчених-неокласиків як Л.Вальрас, В.Парето, К.Менгер, Є.Бем-Баверк, Ф.Візер, А.Пігу та інші. Ними було остаточно сформовано принципи граничної корисності та розвинуто складову аналітичної економії, яку нині називають мікроекономією.

Неолібералізм як напрям філософії економіки збагатили представники австро-американської школи Ф.Гайек, Л.Мізес, В.Ойкен та інші. Головним стрижнем концепції «соціального ринкового господарства» є обґрунтування необхідності вільної господарської діяльності, без надмірної зарегульованості національної економіки. Погляди економістів цього напрямку були особливо популярними після Другої світової війни в країнах західної Європи, зокрема, у Німеччині.

В 70-х роках XX ст. відновлюється чергова хвиля популярності неокласицизму. Особливо популярним стає філософія монетаризму, яку заснували представники чиказької школи на чолі з М.Фрідменом. Всесвітню славу він здобув завдяки розробці сучасної кількісної теорії грошей. На відміну від представників неоліберального напрямку, які захищають ринок з ідеологічних і моральних позицій, він захищає його з утилітарних міркувань. Він є автором статті «Методологія позитивної економічної науки» (1953р.), яка привнесла в економіку постпозитивізм К. Поппера. Вчений висловився про актуальність філософії економічної науки таким чином: «Всебічне поверхнєве знайомство з предметом економічної теорії породжує презирство до спеціальних знань про неї ...Суспільствознавці більше за інших вчених потребують того, щоб розуміти методологію, що використовують»[12] Отже, філософські позиції М. Фрідмена зводяться до принципів теоретичної відносності і зростання

наукового знання. В той час як Кейнс не дав чіткого опису використаного ним філософського методу, М.Фрідмен перевів філософію економіки в площину постпозитивізму. Разом з тим, він зіткнувся з суттєвими труднощами в інтерпретації реалістичності і можливості експериментальної перевірки теоретичних положень.

В сучасних умовах поряд з монетаризмом впливовими напрямками є теорія раціональних сподівань та економіка пропозиції.

В 60-70-х рр. ХХ ст. в аналітичній економії еволюціонував інституційно-соціальний напрям (засновник Т.Веблен), представники якого критикують усі традиційні школи за відрив їхнього аналізу від соціальних проблем і обґрунтовують необхідність соціологізації економічної науки. В останнє десятиліття ХХ ст. зростає роль неоінституціоналізму, який надає особливого значення ролі трансакційних витрат, формулює нове місце прав власності у функціонуванні національної економіки [6;8].

Таким чином, розглянуті вище економіко-філософські концепції стали в ХХ ст. базою для таких напрямків економічної політики, як економічний лібералізм, економічний дирижизм (патерналізм), неолібералізм.

Нинішня епоха ввібрала в себе досвід і проблеми минулого століття. На початку ХХІ ст. гучно заявляють про себе процеси глобалізації, екологічні проблеми, стрімкий розвиток інформаційних технологій, нечувані геополітичні катастрофи, непередбачувані соціальні потрясіння. Філософсько-економічні концепції минулого ХХ ст. залишаються актуальними. Разом з тим, в яскравій мозаїці великої кількості течій, шкіл, імен важко віднайти основні, ключові. Тут можливі різні підходи. Виберемо такий, що дозволяє прослідкувати активізацію інтересу філософів до економічних процесів в їх взаємозв'язку з іншими соціальними відносинами. Цікавим в цьому плані є прагнення до системного, комплексного аналізу, який проявився в оригінальній ідеї російського вченого О.О. Богданова (1873-1928) про створення загальної організаційної науки – тектології [1]. Вклад цього вченого з ряду причин замовчувався і нині майже забутий. Але разом з тим, тектологія як наука про загальні закони організації багато в чому попередила теорію організації – кібернетику, засновником якої вважають американського математика Норберта

Вінера (1894-1964). Певною мірою тектологія стала попередницею синергетики (70-ті рр. ХХст.) як сучасного міждисциплінарного напрямку наукових досліджень про загальні закономірності і принципи самоорганізації в технічних, економічних, соціальних та інших системах. Предметом тектології є організаційна діяльність в природі та суспільстві; метою – систематизація організаційного досвіду. Особливість тектології в тому, що це емпірична наука, в якій предметом дослідження є не речі, властивості, процеси, а відносини, причому інваріантні відносно форм руху матерії і духу. Тектологія стала першою в ХХ ст. міждисциплінарною наукою, що спричинила виникнення і розвиток близько 50-ти різноманітних міждисциплінарних системних теорій і наук. Вони стали фундаментом народження інформаційної цивілізації ХХІ ст. Головна цінність вчення Богданова в тому, що він проілюстрував новий стиль наукового мислення.

Неоціненний внесок у філософію економіки зробив С.М.Булгаков (1871-1944). В своїх працях він зробив спробу подолати непродуктивне відсторонення політекономії від філософії. Його методологія – це намагання подолати обмеженість економічного матеріалізму, прагматизму, економічного детермінізму, які перешкоджали досягненню високих морально-духовних цілей людського буття. Булгаков прагне вийти за економічні межі, розкрити світоглядні, релігійні, соціальні, політичні і близькі до них передумови теорії господарства. Йому властиві ідеї філософії космізму [2].

На межі ХХ-ХХІ ст. в епоху економічної смуги відроджується інтерес до комплексного аналізу проблем взаємозв'язку економіки з іншими соціальними та духовними формами життя. В зв'язку з цим слід особливо відзначити школу філософії господарства Ю.М. Осипова (Росія). Цей вчений розрізняє філософію економіки і філософію господарства: філософія господарства дозволяє бачити предмет ширше і глибше, ніж філософія економіки. Остання замикається на технолого-операційній тематиці, оскільки для економіки найважливішим є прагматичний цілеспрямований розрахунок. Актуальність філософії господарювання, на думку Ю.М. Осипова, визначається необхідністю дати відповіді на питання-виклики сучасності; дати паростки новим парадигмальним рішенням; необхідністю критичної оцінки сучасних модерністських тенденцій в економічній науці [9].

Особливо актуальним це є в світлі загальної дегуманізації і технологізації культури і науки, мови і способу мислення. Наведені вище теорії Богданова О.О., Булгакова С.М., Осипова Ю.М. багато в чому перетинаються з інституціональною теорією, яка базується на взаємозв'язку філософії, економіки, психології, права і т.д.

Нині стають все більш популярними напрямки етичної та екологічної економії. В свій час український економіст С. Подолинський (1850-1891) заснував екологічну парадигму аналітичної економіки. Він стверджував, що за допомогою організованої людської праці можна гармонізувати взаємини суспільства й природи, уникнути енергетичної кризи. Взаємозв'язок економіки і екології ми знаходимо також у творчості сучасного німецько-американського філософа Вітторіо Хьосле (нар.1960р.), який вважає, що причиною експлуатації природи є не форма і тип власності, а менталітет людей. Він рекомендує створити екологічно-соціальне ринкове господарство як єдино-можливе в умовах глобальних екологічних викликів [8;11].

Висновки. Як бачимо, багато питань філософії економіки так чи інакше стосуються складних і протирічливих процесів глобалізації. Початок ХХІ ст. пов'язаний з посиленням нестійкості світогосподарського розвитку та масштабними посткомуністичними перетвореннями. Пошук ефективного напрямку соціально-економічного розвитку українського суспільства на нинішньому етапі загострив проблему виявлення теоретико-методологічної перспективи для вирішення складних питань, пов'язаних з реальною динамікою та інституційним різноманіттям існуючої економічної реальності. Показовою в цьому плані є наукова дискусія, що розгорнулася навколо статті академіка В. Гейця в журналі «Економіка України» [4]. Українські та зарубіжні вчені глибоко і критично аналізують ліберально-демократичні перетворення та перспективи соціально-економічного розвитку держави в межах ліберальної та неоліберальної моделей [5;7;14]. Дехто з вчених скептично відноситься до перспектив неоліберальної філософії економіки, аж до «винесення її на смітник історії» та пропонують альтернативу – теорію збігу обставин та новий прагматизм [5]. Інші учасники наукової дискусії вважають, що в Україні сформувалась модель «неоліберальної демократії», в якій не працюють механізми ефективної конкуренції, ринкової

концентрації та нагромадження капіталу, відсутні стимули до ефективного використання виробничого потенціалу і т.д. [7]. Цікавою є позиція академіка Гальчинського А., який стверджує, що процес гетерогенізації глобального простору зумовлює утвердження нової парадигми лібералізму, формування його наднаціональної моделі. Справжня епоха лібералізму, на його думку, це епоха лібералізації глобального простору, яка тільки-но починається [3].

Дискусія, щодо вибору оптимальної філософсько-економічної моделі розвитку нашої держави триває. Не існує і єдиної уніфікованої матриці ліберальних перетворень. Життя вимагає формування нової моделі економіки, яка враховувала б глобальні зміни суспільно-економічного розвитку та нові концептуальні положення сучасної філософії економіки.

Джерела та література

1. Богданов А.А. Тектология. Всеобщая организационная наука. М., 2003.
2. Булгаков С.Н. Философия хозяйства. М., 1990.
3. Гальчинський А. Лібералізм – еволюційні трансформації // Економіка України, №6, 2010., с.23-34.
4. Гесць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України // Економіка України., №3, 2010., с.4-20.
5. Гжегош В Колодко. Від ідеї неолібералізму до нового прагматизму // Економіка України., №9., 2010., с.4-11.
6. Экономическая модель Запада. Современная экономическая модель. М.: Прогрес, 1981.
7. Зверяков М. Ліберальна ідея і модернізація економіки України // Економіка України., №7, 2010., с.11-21.
8. История и философия экономики. М.2010 с.2010 с.662.
9. Осипов Ю.М. Значение философии хозяйства С.Н. Булгакова для современной экономической теории // Преодоление временем. Н., 1998.
10. Панарин О.С. Искусшение глобализмом. М., 2000.
11. Хьосле В. Философия и экология / Перевод с немец. М., 1994.
12. Фрідмен М. Методологія позитивної економічної науки. М.,1996., с.48-49.
13. Шимаї М. Виклики для посткризової глобальної системи // Економіка України, №4, 2010, с.22-29.
14. Яременко О. Лібералізм, економічна свобода і держава // Економіка України., №12, 2010, с.4-15.

ЗМІСТ

Савчук П.О. ПОСТОЛОВСЬКИЙ РУСЛАН МИХАЙЛОВИЧ – ЛЮДИНА, ОРГАНІЗАТОР, НАУКОВЕЦЬ.....	3
---	---

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Жук О. М. СОЦІАЛЬНІ ТА ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОСЕЛЕНЬ КРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ В 1569-1648 РР.	13
--	----

Карімова К. В. ВПЛИВ ЕТНІЧНИХ ГРУП НА КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В КІНЦІ ХVIII – СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.	28
--	----

Іванова В.О. ГЕНЕРАЛ М.І. ДРАГОМИРОВ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1877 – 1878 РР.....	34
--	----

Проскурняк В.П. ОСИП МАКОВЕЙ ТА ІДЕЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ КІН. ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.	51
---	----

Пальчевський Р.С. СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕРІОД МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ	63
---	----

Журавльова С.П. УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.....	71
---	----

Дерман І. П. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я В 20-ТІ – НА ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ	82
---	----

Давидюк Р.П. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ АНАНІЯ ВОЛИНЦЯ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ.....	91
---	----

Гуменюк О. В. ОРГАНІЗАЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1939-1941 РР.).....	102
Півоварчук В.М. ДЕЯКІ АСПЕКТИ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН 1939-1941 РР.....	108
Капітан Л.І. МОВНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ШКОЛИ В ЗАКАРПАТТІ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	115
Киридон П.В. ДІЯЛЬНІСТЬ НОМЕНКЛАТУРИ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ УКРАЇНИ В 1945-1953 РОКАХ	128
Дубей В.І. ЗАСАДИ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ...	141
Киридон А.М. УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ У ФОРМАТІ КРОС – ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	149
Петрук Л.П. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	167
Чорна Л.О. РІДНА ПРИРОДА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ.....	176
Безкоровайна О.В. ФІЛОСОФСЬКІ ТА КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ФЕНОМЕНА ОСОБИСТІСНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ.....	185
Карпухіна Т.О. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ У НОВІТНІЙ ПЕРІОД	207

Веремейчик Л. Ф.
ДУХОВНЕ СЛУЖІННЯ ТА КАПЕЛАНСТВО В ЗБРОЙНИХ
СИЛАХ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 232

Сойчук Р.
СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНА УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ 243

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС

Прищепя Б.А.
ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПЕРЕСОПНИЦІ..... 255

Семешук В. М.
СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ТА ПРИРОДНИЧІ
ПЕРЕДУМОВИ ПОЧАТКУ МЕЛІОРАТИВНИХ
РОБІТ НА ВОЛИНІ В КІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ..... 266

Прищепя О.П.
УЧАСТЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ
МІСЬКОГО ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.
(НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОГО РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА) 273

Галуха В.Л.
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ
Й ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ У ХОДІ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ
НА ВОЛИНІ У МІЖВОСННИЙ ПЕРІОД..... 283

Жив'юк А.
ФОРМУВАННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ
КОМПАРТІЙНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ ВПРОДОВЖ 1940-х РОКІВ
(НА МАТЕРІАЛАХ РІВНЕНСЬКОГО ОБКОМУ КП(Б)У) 293

Михальчук Р. Ю.
ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ГОЛОКОСТУ В ПІВДЕННІЙ
РІВНЕНЩИНІ (на прикладі Здолбунівського району)..... 304

Ларькіна Л.М.
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СТВОРЕННЯ КОМІСІЙ СПРІЯННЯ ЗА ДОТРИМАННЯМ
ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ
НА ВОЛИНІ (1961–1966 рр.) 316

Добровичинська В. А., Шеретюк В.М.
СТОРИНКИ ІСТОРІЇ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1967–1998 рр.)..... 322

Білявцева О.В.
ЗБЕРЕЖЕННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНЦІВ
ПРАВОСЛАВНИМИ МОНАСТИРЯМИ РІВНЕНЩИНИ
(НА ПРИКЛАДІ СВЯТО-МИКОЛАЇВСЬКОГО
ГОРОДОЦЬКОГО ТА СВЯТО-ТРОЇЦЬКОГО
КОРЕЦЬКОГО ЖІНОЧИХ МОНАСТИРІВ) 339

Жилюк С. І.
СТАНОВИЩЕ ІУДЕЙСЬКИХ ГРОМАД
НА ЖИТОМИРЩИНІ В РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ..... 346

Чура В.І.
НАСЛІДКИ КОМПАРТІЙНОГО РЕФОРМУВАННЯ
НАРОДНОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1988 РОЦІ..... 357

Демянюк І.В.
ПРЕДТЕЧА НЕЗАЛЕЖНОСТІ
ДО ПИТАННЯ ПРО ВИНИКНЕННЯ НАРОДНОГО
РУХУ УКРАЇНИ НА РІВНЕНЩИНІ..... 368

**ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС**
Полнохович Ю. Ю.
«ЮВІЛЕЙНІ ЦЕРЕМОНІЇ» ЗА ДАНИМИ НАПИСІВ
МАЙЯ КЛАСИЧНОГО ПЕРІОДУ..... 385

Петрович І.
ІШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ФЕОДАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В ЧЕХІЇ..... 395

Якимчук О.О.
НАСТУП ДЕРЖАВИ НА МАЙНОВІ ІНТЕРЕСИ
КНЯЗІВ ЛЮБОМИРСЬКИХ У КОНТЕКСТІ
ПОЛЬСЬКОГО ПОВСТАННЯ 1830-1831 РР. 404

Шеретюк Р.М. ЕТНОКОНФЕСІЙНІ ПРОЦЕСИ У СЕРЕДОВИЩІ УНІАТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ ХОЛМЩИНИ І ПІДЛЯШШЯ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.....	415
Венгер Н. В. ЕТНІЧНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ХІХ СТ. ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: НА ПРИКЛАДІ МЕНОНІТСЬКОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ТРАДИЦІЇ	424
Троян С.С. НІМЕЧЧИНА НА ШЛЯХАХ «СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ»: АДМІРАЛ А. ФОН ТІРПІЦ І ПРОГРАМА БУДІВНИЦТВА ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО ФЛОТУ	444
Василюк А.В. СПІЛКИ У ПРАЗІ В 1890-1910 РОКАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ МІЖЕТНІЧНОГО КЛІМАТУ	454
Бунечко С. М. АГРАРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ПОЛЬЩІ 1930-Х РР. КРИЗЬ ПРИЗМУ ЇЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	464
Луцик Г. РОЛЬ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ СЛОВАЧЧИНИ У СТАНОВЛЕННІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1945-1948 РОКИ).....	476
Субот О.А. ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 1948 – 1954 РР. «СПРАВА СЛАНСЬКОГО».....	497
Філіпчук І.В. РОЛЬ ЧАСОПISУ «LITERARNI LISTY» У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 60-Х РОКІВ ХХ СТ.....	517
Віруцька С.В. БОЛГАРІЯ І «ПРАЗЬКА ВЕСНА» 1968 РОКУ	521

Жулканич Н., Безега Т.
ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ
В РУМУНІЇ (80-90-і рр. ХХст.)..... 532

Санжаревський О.І.
ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ ВЗАЄМИН
РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ З КРАЇНАМИ БАЛТІЇ
В 90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ..... 541

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

Савчук П.О.
НАУКОВА ШКОЛА
«ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ»..... 550

Грипич С.Н.
ПОСТАТЬ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
У КОНТЕКСТІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ
ТА КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ..... 561

Деміроглу Х.
ІСТОРИЧНІ МАТЕРІАЛИ ПРО ВОЛЗЬКИХ БУЛГАР..... 570

Синяк І.Л.
ФОРМУЛЯРИ ВИКОНАВЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ
ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО
В ДОБУ НОВОЇ СІЧІ..... 588

Постоловський Р.М.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ
НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ У
ДЕРЖАВОТВОРЕННІ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ..... 599

Казначеева Л.М.
ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
ВОЛИНСЬКОГО ДВОРЯНСЬКОГО ЗІБРАННЯ..... 635

Троян П.С.
АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ
НІМЕЦЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ..... 644

Кузьменко Л.І. ЛИСТУВАННЯ ВАСИЛЯ ДОМАНИЦЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЙОГО СТОСУНКІВ З РОДИНОЮ	649
Шатрова М.Б. ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА КІНЦЯ ХІХ — 30-Х РР. ХХ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ.....	661
Багрій Т.М. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЗМІНИ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1918 – 1938 РР.) У СУЧАСНИХ ІСТОРІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЧЕХІЇ.....	672
Підберезних І.Є. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ США У ДАЛЕКОСХІДНОМУ РЕГІОНІ (1945-1991 роки): ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ.....	683
Хмельницький Б. І. СУСПІЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНІ ДОКУМЕНТИ ІЄРАРХІЇ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ.....	702
Заглинська Л.В. ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ: ЕВОЛЮЦІЯ КОНЦЕПЦІЙ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	710
Трачук Л. НАУКОВА РОЗРОБКА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ В БІБЛІОГРАФІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ІСТОРИЧНОМУ РОЗРІЗІ	719
Остапчук Ю.А. ІСТОРІОГРАФІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ КАТАЛОГІВ.....	733
Полянський О. БИТВИ ЗА ІСТОРІЮ УКРАЇНИ: ВІД ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ДО ПРЯМОЇ УКРАЇНОФОБІЇ	744
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	770

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 21

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *С. С. Троян*

Технічне редагування – *колектив філологів кафедри методики викладання культури української мови РДГУ*

Комп'ютерна верстка – *О. Ю. Третьяк, В. Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г. В. Волохов*

Фото – *В. Ю. Ричко*

Підписано до друку 10.06.2011 р.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсет. Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 42,3.

Тираж 300. Зам. №105/1

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. – Рівне: О.Зень, 2011. – 781с.

ISBN 978-617-601-015-9

Видавець О.Зень
Свідоцтво РВ №26 від 6 квітня 2004 р.
пр.Кн.Романа, 9/24, м.Рівне, 33022
тел.: 0-362-24-45-09; 0-67-36-40-727
E-mail: olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
Друк: ПП І. О. Самборський
вул. Толстого, 3, м. Рівне, 33028
тел.: 0-362-22-41-20